

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ARAPÇANIN ÖZELLİKLERİ*

MUSTAFA AHMED ABDULALİM
DR., BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ ÜNİVERSİTESİ, ARAP DİLİ BÖLÜMÜ

ÇEVİREN: MURAT YILMAZ
ARŞ. GÖR., KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ, İLAHİYAT FAKÜLTESİ, ARAP DİLİ VE BELÂĞATI
ANABİLİM DALI
muratyilmaz@kilis.edu.tr

Arapçanın en iyi dil olduğunu söylemek aşırı ya da abartılı (bir görüş) olmaz. Çünkü Arapça, kitapların en faziletlisi olan Kur'an'ın dili, dinlerin en hayırlısı olan İslam'ın dili, ümmetlerin en hayırlısı olan İslam ümmetinin dili, beşeriyete en faydalı ve en kadim medeniyet olan İslam medeniyetinin dilidir. Şu var ki diller doğar ve ölür, eskir ve yok olup gider ancak Arap dili, zaman devam edip Allah yeryüzüne ve onun üzerindeki varis olana dek (kıyamet kopana dek) bâki kalacaktır. Zira ayette şöyle ifade edilmiştir: “Kuran'ı Biz indirdik ve onu biz koruyacağız.”¹Bununla beraber Arapçada diğer dillerde benzeri olmayan bir incelik, mantıksallık, açıklama gücü, esneklik ve manayı tam ifade etme gibi özellikler bulunmaktadır.

* 14 Kasım 2005 tarihinde Zayed Tarih ve Miras Merkezi'nin düzenlemiş olduğu “Geçmişten Günümüze Arapçanın Özellikleri Sempozyumu” sırasında sunulan “Hasâisü'l-Arabiyyeti beyne'l-Kadîmi ve'l-Hadîsi” isimli bildirinin tercümesidir.

¹ Hicr: 9.

Bu hakikati Arap dil bilimciler kavramış ve batının seçkin ve insafı dil bilimcileri de itiraf etmiştir.

Ebû Osmân Amr b. Bahr el-Câhiz (ö. 255/869): konuyla ilgili şunu söylemektedir; “Şunu zikretmek gerekir... Arapların daha iyi konuşması, dillerinin daha geniş olması, (Arapçanın) lafızlarının (manayı) daha iyi ifade etmesi, (Arapçada) cümle oluşturma türlerinin daha fazla olması, atasözlerinin daha iyi ve daha kullanılır olması (bu dilin üstün olduğunun) delilidir.”² Başka bir yerde “Bedi’ ilminin Araplara has bir ilim olduğunu ve bundan dolayı Arap dilinin diğer dilleri geçtiğini söylemektedir.”³

Câhiz (ö. 255/869) bu sözüyle Arap dilinin sözcük çokluğu, anlam inceliği atasözlerindeki üstünlük ve bedi’ ilmi gibi birkaç özelliğine işaret etmektedir.

Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe (ö. 276/889) şöyle anlatmaktadır: “Kur’an’ın faziletini ancak çok araştıran, Arapça ifade biçimlerini kavrayan, üsluptaki güzelliklerine ve Allah’ın Arap diline verip diğer dillere vermediği özelliklerine vakıf olan kişi kavrayabilir. Nitekim hiçbir topluma Arap toplumuna verilen ses, beyan ve alanda genişlik verilmiştir. Çünkü Allah (Teâla), Resulü’nün nübüvvetini Kitap ile ispatlamak istemiştir.”⁴

Ebû’l-Feth Osmân b. Cinnî (ö. 392/1002) şöyle nakletmektedir: “*Daha sonra bil ki ben uzun zamandan beri hep dilin ilham mı yoksa istilâh mı olduğu konusunu araştırıyorum. Şu var ki nedenler ve düşünceler güçlü bir şekilde fikrimi farklı yönlere sevk ediyor.(bu durum kafamı karıştırıyor.) Bu durumun sebebi ise latif, yüce ve şerefli olan bu dildeki hikmete, doğruluğa ve hassaslığa fikrin ulaşamayacak kadar üstün olmasındandır. Sanki Arapça, sihrin önüne geçmeyi hedefliyor.*”⁵

İbn Cinnî (ö. 392/1002) *el-Hasâis* adlı kitabını, Arapçanın özelliklerini ortaya çıkarmak, onun sırlarını ve faziletlerini keşfetmek için yazmıştır. Bu kitapta kendisinin Arap dilindeki bilgisinin ne kadar çok ve anlayışının ne kadar üstün olduğunu gösteren örnekler zikretmiştir.

İbn Fâris (ö. 395/1004) *es-Sâhibî fi Fıkhı’l-Luğati’l-Arabîyyeti ve Sünenü’l-Arab fi Kelemiha* adlı kitabında Arapçanın faziletine dair pek çok ifade bu-

² Cahiz Osman b. Bahr, *el-Beyân ve’t-Tebyîn* (thk: Abbas Mahmûd el-Akkad), Daru’l-Meârif, 1981, I, 384.

³ Cahiz,, *el-Beyân ve’t-Tebyîn*, VI, 55.

⁴ İbn Kuteybe Ebî Muhammed Abdullâh b. Müslim, *Te’vîlu Müşkili’l-Şur’ân*, (thk: Seyyid Ahmed es-Sakr), Dâru’t-türâs, Kahire 1973, s.12.

⁵ İbn Cinnî Ebu’l-Feth Osmân, *el-Hasâis* (thk: Abdulhalîm en-Neccâr), el-Hey’etu’l-Misriyyeti’l-Âmme li’l-Kitâb, 1986, I, 47.

lanmaktadır. Yazar bu kitapta Kur'an'ın Arapça inmesinden dolayı Arapçanın diğer dillerden daha faziletli olduğu görüşüne yönelmektedir. Ayrıca yazar Arapçanın âlemlerin Rabbi tarafından tevkifi olarak geldiğini ifade etmektedir ve Allah'ın koruması altında olduğunu ve en yüce kitabın ve dinin kendisiyle inmesinden dolayı Arapçanın da en yüce olduğunu ifade etmektedir.⁶ Nitekim “*Arap dili en faziletli ve en geniş dildir.*” başlıklı bölüme şu ayetle başlamaktadır:

﴿وَأَنزَلْنَا لِتَنْزِيلِ رَبِّ الْعَالَمِينَ . نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ . بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ﴾
 “Şüphesiz bu Kur'an, âlemlerin Rabbi'nin indirmesidir. Uyarıcılardan olasının diye onu güvenilir Ruh (Cebrail) senin kalbine apaçık Arapça bir dil ile indirmiştir.”⁷

Allah (Teâla) Kur'an'ı sözün en üstün vasfı olan beyan ile nitelemiştir. Geçmiş âlimlerimiz Arapçanın faziletini söylemekle yetinmeyip onun diğer dillerden daha üstün olan özellikleri üzerinde durmuşlardır. Çağdaş âlimler de bu konuda onları desteklemektedir.

Bu özelliklerden en önemlileri:

1. Tahfif (hafifletme, kolaylaştırmak):

İbn Fâris (ö. 395/1004): “İkinci harfin birinci harften daha hafif olabilmesi (kolay okunabilmesi) için harflerin başka harflere dönüştürülmesinin Arapçaya mahsus bir özellik olduğunu söylemektedir. Örnek olarak; «الوعد» (vadetmek) kökünden türetilen «مُوعَد» (randevu, sözleşme yeri ve zamanı) kelimesi (hafiflik için) «مِيعَاد» olarak kullanılmaktadır. Görüldüğü üzere ikinci kelimenin telaffuzu birincisinden daha kolaydır. Tahfifin diğer bir örneği de; Arapların iki sakin harfi bir araya getirmemeleridir. Diğer dillerde ise üç sakin harf bir yerde toplanabilir. Örneğin: Arapçada «يَا حَارٍ»⁸ şeklinde hafifleterek kullanılmaktadır.”⁹

Arapçada kök harflerinin çoğunlukla üç harfli olması, tahfifin (hafifletmenin) açıkça görüldüğünü ifade eden örneklerdendir. İbn Cinnî bu duruma şöyle işaret etmektedir: Arapçada kök harfleri üçlü dördü ve beşlidir. Bunlardan en çok kullanılan ve en düzenli olanı üçlü olanıdır. Çünkü bu kök harflerinden birinci harf başlama, ikinci harf destekleme, üçüncü harf ise durmak içindir. Ardından Arap dilinde kök harfleri üçlü olan kelimele-

⁶ İbn Fâris Ebü'l-Hüseyn Ahmed, *es-Sâhibî fî Fikhi'l-Luğati'l-Arabiyyeti ve Mesâiliha ve Sunenu'l-Arabi fî Kelemiha* (thk: es-Seyyid Ahmed Sakr), Kahire 1977, s.16.

⁷ Şuara:192-195.

⁸ Kelime “Yâ Hâri” şeklinde telaffuz edilmektedir. Yani sondaki sessiz “ Ra ” harfi harekeli olarak getirilmiş ve böylece sessiz harflerin bir araya toplanması engellenmiştir. (Çeviren notu)

⁹ İbn Fâris, *es-Sâhibî*, s.20.

rin daha fazla olmasının hikmetini açıklarken şöyle söylemektedir: “Üçlülerin fazla olması harflerinin azlığındandır.”¹⁰

Çağdaş âlimler Arapçada kök harfleri üçlü olan kelimelerin daha fazla olmasının ve kelime türetmede bu üç harfli köklerin kullanımının çoğunlukta olduğunu ve bu önemli özelliğin diğer dillerde neredeyse hiç bulunmadığına işaret etmektedir.¹¹

Arapça ile diğer Avrupa dilleri arasında küçük bir kıyaslama yapmak bu iddianın doğruluğunu ortaya koyacaktır. Zira bu dillerde çok harfli uzun kelimeler baskındır. Aşağıdaki cetvel bunu göstermektedir.

الألمانية	الفرنسية	الإنجليزية	الكلمة في العربية
Das gebaude	Le batiment	building	مبنى
Die universitat	L` universite	university	جامعة
Die bucherei	La bibliotheque	library	مكتبة
Die unterhaltung	Les divertissement	entertainment	تسليية
Der vater	Le pere	father	أب
Die mutter	La mere	mother	أم
Der Gross vater	Le grand-pere	Grand-father	جد
Die Gross mutter	La grand-mere	Grand-mother	جدة
Der Bruder	Le frere	brother	أخ
Die schwester	La soeur	sister	أخت

Bu cetvelde Arapçada ikili üçlü dörtdü harflerle ifade edilen kısa kelimelerin Avrupa dillerinde 10 veya daha fazla harflerle ifade edildiği görülmektedir. Bilindiđi üzere Arapçada ek harflerle isim olan kelimeler; استخراج, واستعمار, örneklerindeki gibi en fazla yedi, fiiller ise; استخراج, واستعمار gibi en fazla altı harfe ulaşır. Avrupa dillerinde ise (kelimeler eklerle beraber) 15 ve-

¹⁰ İbn Cinni, *el-Hasâis* I, 65.

¹¹ Muhammed Mübarek'in "*Hasâisu'l-Arabiyye*" adlı eserine bkz.

ya daha fazla harfe ulaşır. Bu duruma İngilizcede “internationalism” الدولية (uluslararası) ve incomprehensible غامض (kapalı), Almandada ise enstschuldigung معذرة (özür dilemek) örnek olarak verilebilir.¹²

Şüphesiz Arapçanın bu özelliği zamanda, güçte ve yazıda tasarruf sağlama gibi büyük faydaları vardır. Uzun kelimeler yerine kısa kelimeler kullanılmak daha kolay gelmekte, daha az vakit kaybı ve yazıda tasarruf sağlamaktadır. Üç harfli köklerin kullanılması Sami dillerinin genel özelliklerindedir. Ancak Sami dillerinin çoğu bugün kullanılmamaktadır. Ayrıca az olan kısım ise eski Sami dil kurallarını kullanmamaktadır. Bu sebeple bu özelliğin (çoğunlukla) Arapçanın özelliği olduğunu söylemek doğru olacaktır.

2. Kelime Zenginliği:

Araplar herhangi bir varlığı birden fazla isim ile ifade ediyorlardı. İbn Fâris (ö. 395/1004) bu durumu şöyle açıklamaktadır: “kılıç, aslan, mızrak ve diğer eşanlı isimlerin vasıflarını nakletmek (isimlerini zikretmek) kesinlikle mümkün değildir. Zira Arap olmayanlar aslan için bir isimden başka bir şey söylemiyorlar. Biz Araplar ise onunla ilgili 150 isim söyleyebiliriz.”¹³

Yine İbn Fâris (ö. 395/1004) Ahmed b. Muhammed b. Bündar’ın, Ebu Abdullah İbn Haleveyh el-Hemedani’den ‘*Ben aslanın 500, yılanın ise 200 ismini topladım*’ sözünü işittiğini ifade etmektedir.¹⁴

Fîrûzâbâdî (ö.817/1415) balın isimleri hakkında bir kitap yazmış ve orada 80 isim zikretmiştir. Bununla beraber balın isimlerinin tamamını zikre demediğini ifade etmiştir. Onun bildirdiğine göre kılıç için en az 1000 isim vardır.¹⁵

İbn Fâris ve Fîrûzâbâdî’nin bu sözlerini doğu ve batıdan çağdaş dil bilimciler de kabul etmektedir. Kahire dil Akademisi üyesi olan Ali Abdülvahit Vâfî, “ De Hammer’in cümleye bitişen kelimeleri topladığını ve bu ke-

¹² Örneklerde görüldüğü gibi Arap dilinde eşyanın manasını ifade ederken daha az harf kullanılmaktadır. Bu durum Arapçanın az harf ile çok mana ifade edebilen veciz bir dil olduğunu göstermektedir. (Çeviren notu.)

¹³ İbn Fâris, *es-Sâhibî*, s.21.

¹⁴ İbn Fâris, *es-Sâhibî*, s.21. Arapça sözlükte geçen aslanın bazı isimleri: رُبَال ، ضِرغام ، هَزِير ، أُسامة ، الليث ، أسامة ، هزير ، ضرغام ، ربال ، الضبات ، ضَبْم ، بيهس ، ساعدة ، حلبس ، حلّيس ، الطيّار ، حيدرة ، العوف ، العرفاس ، الضيغم ، ضمضم ، الصمة ، الضمام ، الضباط ، ضبم ، بيهس ، ساعدة ، حلبس ، حلّيس ، الطيّار ، حيدرة ، العوف ، العرفاس ، العفرنس ، الفرانس ، الفرفاس ، أوفراس ، القسور ، القسورة ، خنايس ، قضاقص ، فراقص ، قضاقص ، كهمس ، ضراك ، الدوسك ، الدوكس ، الضبم ، القشع ، الهمام ، الهيصم ، الهمصم ، هراس ، هموس ، الهواس ، الهرماس ، هصور ، هيصر ، هيصار ، هصار ، مهصر ، هصر ، حصرة ، الشيطان ، الشيطان ، العرباض ، الشاباك ، الورد ، الخبغنة ، الخبغتن ، العثمم ، الشجع ، الغرندس... إلخ. İbn Seyyid'e'nin *muhassas* adlı eserine bkz. VI, 3,4.

¹⁵ Ali Abdülvahid Vâfî'nin *Fikhu'l-lüğa* adlı eserine bkz. Arapça sözlükte geçen kılıcın bazı isimleri: الصارم ، الصرور ، الإصليت ، الصلت ، المنصلت ، الخشيف ، الخشوف ، الخاشف (وكله بمعنى الماضي) ، قاصل ، قصال ، نهبك ، هبار ، لهذم ، باتر ، رسوب ، الهذام ، القاضب ، المخضل ، الصمصامة ، الخدوم ، هذاد ، هذاهذ... إلخ. İbn Seyyid'e'nin *muhassas* adlı eserine bkz. III, 9.

limelerin 5645'ten daha fazlaya ulaştığını nakletmiştir.¹⁶ (Vâfi) Arapçayı kendisine benzeyen diğer Sami dillerinden ayıran en önemli özelliğinin kelime asıllarının çokluğu olduğunu, şöyle ki Arapçanın Sami dillerinde bulunan asılları ve daha fazlasını kapsadığını ve bunları ilk Sami dilinden aldığı ayrıca diğer Sami dillerinde belki tüm dünya dillerinde az bulunan isim, fiil ve harf gibi kelimenin değişik türleri ve isim, sıfat ve fiillerin eşanlamlılarının Arap dilinde toplandığını da söylemiştir.¹⁷

Alman oryantalist Theodor Nöldeke şunları ifade etmektedir: “*Arapların yaşantı ilişkilerinin çok basit olduğunu öğrendiğinde Arap dilinin kelime zenginliği karşısında kişinin şaşkınlığının artması gereklidir. Nitekim onlar bu basit yaşantıda ince manaların farklılığına özel kelimelerle işaret ediyorlar. Ayrıca Klasik Arapça, yalnızca kelime zenginliğine değil ayrıca nahvi bir zenginliğe de sahiptir.*”¹⁸

Arapçadaki kelime zenginliğinin üçüncü bir özellik ile ilişkisi vardır.

3. İştikâk(Kelime türetimi):

Bu özellik Arap dili için bir kökten birçok kelime türetilmesini sağlamaktadır. Örneğin: *مكتوب ومكتب ومكتبة وكتاب ومكاتبة* kelimelerinin tamamı *كتب* (Yazmak) kökünden türemiştir. Nebil bu olguya *الفائض اللغوي* (artan dil) ismini vermekte ayrıca bu olguyu az köklü çok yapraklı bir ağaca benzetmektedir. Bundan dolayı Arap dili, kökü geniş bir ağaç diye nitelendirilir. Her ne kadar sözlükteki kelime kökleri az olsa da (10 binden daha az) bu köklerden türetilen kelimeler olağanüstü bir şekilde artmıştır. Bu artış ise sarf ilminin yüksek morfolojik üretkenlik vasfı sayesinde. Bu türetme işleminin kıymeti, sözlükteki türetilen kelimelerinin sarf kalıplarına bölünmesiyle ölçülebilir. Bu bölünme sonucu her bir kalıp için ortalama en az 300 kelime düştüğü görülür. Bu oran diğer dillerdeki kelime türetme kaidelerine (tasrife) kıyaslanırsa Arap dilinin diğer dillerden daha üstün olduğu anlaşılır.¹⁹

Bu özelliğin²⁰ bilimsel değeri ise; yeni bilimsel gelişmeleri karşılayabilecek uygun kelimeler oluşturma gücü, özellikle de yeni terimlerin oluşturulması, yeni sözcük ve bilgisayar programlarının meydana getirilmesinde görülmektedir.

Geçmişte Arapların deve, kılıç vb. varlıklara yüzlerce isim bulabilirken

¹⁶ Vâfi Ali Abdülvahid, *Fıkhü'l-luğa*, Daru Nahdati Mısır, Kahire 1997, s.169.

¹⁷ Vâfi, *Fıkhü'l-Luğa*, s.168.

¹⁸ Nezir Hamdan, *el-Luğatu'l-Arabiyye kitabından naklen*.

¹⁹ Nebil Ali, *el-Luğatu'l-Arabiyyetu ve'l-hâsub, (târîb)*, 1988, s.286.

²⁰ Bir kökten birden çok kelime türetilmesi. (Çeviren notu)

günümüzde biz Araplar radyo televizyon ve bilgisayar gibi yeni icat edilen eşyalara isim bulmakta zorlanıyor olmamız oldukça hayret vericidir.

4. Hareke ve Diğer Unsurlarla Anlamlar Arasında Ayrım Yapılması ve İ'rab Olgusu:

İbn Fâris (ö. 395/1004)'e göre Araplara has olan önemli ilimlerden biri de dillerindeki i'rab olgusudur. İ'rab olgusu lafızdaki eşit manalardan birini belirlediği ve şayet i'rab olgusu olmasaydı fail mefulden, muzaaf mensup-tan taaccüp istifhamdan, müştâk mastardan, sıfat ise te'kitten ayırt edilemeyeceği görüşündedir.²¹ Başka bir yerde: Araplarda olan bu özelliğin başkalarında olmadığını, zira onlar harekeler ve diğer unsurlarla manaları birbirinden ayırt ettiklerini ifade etmektedir.²² Şöyle ki açma aleti (anahtar) için «مَفْتَح» kelimesini, açma yeri için «مَفْتَح» kelimesini, kesme aleti (makas) için «مَقَص» kelimesini, kesme mekanı için «مَقَص» kelimesini sadece hareke değişikliği ile ifade etmektedirler.

Arapçada hayız görmenin kadınlara has olmasından dolayı «من الحيض امرأة» ifadesini dişil alameti olmadan kullanılmaktadır. Fakat kusurluluk ve engellilik hem bayanda hem de erkekte bulunduğu için «امرأة طاهرة من العيوب» (kusursuz kadın) ifadesini müennes olarak kullanıyorlar. Aynı şekilde doğum kadınlara mahsus olduğu için «امرأة قاعد من الحبل» (doğum yapamayan kadın) dişil alameti olmadan kullanılır. Ancak oturmak hem bayan hem de erkeklerde ortak olduğu için امرأة قاعدة من القعود (oturan kadın) müennes olarak kullanılmaktadır.²³

Arapçada كم 'in iki kullanımı vardır: soru sormak için kullanıldığında ؟ كم رجلاً رأيت (kaç kişi gördün?) örneğindeki gibi temyizi mensup gelir. Haberiyeye olarak kullanıldığında وكم رجل رأيت (Nice adamlar gördüm.) örneğindeki gibi temyizi mecrur gelir.²⁴

İbn Fâris'in bu sözünde genel olarak değişik manaların birbirinden ayırt edilmesinde harekelerin önemli rolüne işaret edilmektedir. Ayrıca harekelerin etkisi yalnızca irapta değil müfret kelimelerin yapısında da bulunmaktadır.

Bu özelliğe çağdaş dil bilimcileri de işaret etmektedir. Ali Abdulvahid Vâfi, Oryantalist Renan (ö. 1892)'in sözlerine dayanarak şunları ifade etmektedir: Arap dili, «kavâidu'l-i'rab» diye bilinen kelime oluşturmadaki bu titiz kaideler ile diğer dillerden ayrılmaktadır. Bu kaidelerin büyük bir ço-

²¹ İbn Fâris *es-Sâhibi*, s.76.

²² İbn Fâris *es-Sâhibi*, s.309-310.

²³ İbn Fâris *es-Sâhibi*, s.310.

²⁴ İbn Fâris *es-Sâhibi*, s.310.

ğunluğu kısa seslerin uzatılması ile ifade edilmektedir. Ayrıca bu hareketler kelimenin sonuna birleşerek o kelimenin cümledeki vazifesini ve cümlenin diğer unsurları ile olan ilişkisine delalet etmektedir. Arapçanın mensup olduğu Sami dillerde bu kural kullanılmamaktadır.²⁵ Ancak Habeşi, İbranice ve Aramicé'de bu kaideler az olarak bulunur.²⁶

Oryantalist Johann Fück (ö. 1974) şunları belirtmektedir: Fasih Arapça, edebi yükselme ve refah döneminden önce bile eski Babil dili hariç diğer Sami dillerinin kaybettiği, dilin en eski özelliklerinden olan İ'rab olgusunu günümüze kadar korumayı başarmıştır. Günümüz konuşma dilindeki bu İ'rab olgusunun amacı üzerine tartışmalar yoğunlaşmaktadır. İslam'dan önceki ve İslam'ın birinci asrında yaşayan çöl Araplarının şiiirleri bize İ'rap alametlerinin yerleştiğini ve büyük kabul gördüğünü göstermektedir.²⁷

Bu özelliğin bilimsel kıymeti ise mânâların ifade edilmesi ve üslubunun çok yönlülüğünde Arapçaya büyük bir kuvvet sağlaması ve cümle kurmada Arapçaya daha fazla esneklik kazandırmasıdır.

5. Seslerin Çıkış Yerlerinin (Mahreç) Çokluğu:

İbn Fâris: “الهمزة . والحاء . والطاء . والضاد” gibi seslerin Arapçaya has olduğuna işaret etmektedir. الهمزة 'nin Arapça sözcük kullanımını diğer dillerdeki kullanımından farklıdır. Örnek olarak Arapçada hemze “قرأ” kelimesinde olduğu gibi kelimenin sonunda dahi kullanılırken, diğer dillerde sadece ilk harf olarak kullanılır.²⁸ Ayrıca “الطاء ve الحاء” harflerinin sadece Arapçada kullanıldığını söylemektedir. Bazı âlimler ise “الضاد” harfinin sadece Arapçada bulunduğunu, diğer dillerde bulunmadığını iddia etmişlerdir.²⁹

Bâkılânî (ö. 403/1013): harflerin çıkış yerleri hakkında şunu ifade etmiştir: “Arapça dışındaki diğer dillerde darlık (harflerin çıkış yerlerinin azlığı) veya anormallikten (ritimsizlikten) dolayı bazı harfler bir kelimedede veya farklı kelimelerde birçok defa tekrar edilmektedir. Örneğin: الطاء . ve السين harfinin Yunan dilinde çokça tekrar edilmesi ve Türk dilinde birçok harfin bir şeye isim olması gibi.”³⁰

Çağdaş dil bilimciler bu görüşü desteklemektedir. Zira Arapçanın diğer Sami dillerden daha fazla sesi koruduğunu zikrediyorlar. Şöyle ki; Arapça,

²⁵ İrab özelliğinin aslında diğer Sami dillerinde de olduğu düşüncesi hâkim ancak zamanla Arapça dışındaki diğer Sami dilleri bu özelliği yitirmiş. (Çeviren notu)

²⁶ Vâfi, *Fıkhü'l-luğa*, s.210.

²⁷ (Arapçaya tercüme eden) Abdulhalim en-Neccar, *el-Arabîyye li'yuhan fuk* (diller, lehçeler ve üsluplar üzerine bir çalışma), Kahire 1951, s.15

²⁸ İbn Fâris *es-Sâhibî*, s.123, 124.

²⁹ İbn Fâris *es-Sâhibî*, s.123, 124.

³⁰ Bâkılânî Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib b. Muhammed, *İcâzu'l-Kur'ân*, Daru'l-Meârif, 1981, s. 87

Sami dillerinin bütün seslerini ve Sami dillerinde bulunmayan başka sesleri de kapsamına almıştır. “الصاد, الذال, الغين, الضاد” harfleri buna örnek olarak verilebilir.³¹

Oryantalist Gotthelf Bergsträsser (ö. 1933) “الضاد *harfi garip bir harftir. Bildiğim kadarıyla bu harf Arapçadan başka hiçbir dilde bulunmamaktadır.*”³² şeklinde açıklamada bulunmaktadır.

Akkad “اللغة الشاعرة” adlı kitabında Arapçanın bu özelliğine önem vermiş, Arap alfabesi ile diğer Hint-Cermen, Turan ve Sami alfabeleri arasındaki farkları açıkladıktan sonra şöyle söylemiştir: “Arapça sadece vurguyla tekrar etmeyen ve birbiri ile karışmayan seslerin çıkış yerleri (*harfler*) itibariyle daha fazladır. Arapçada diğer dillerde bulunan tüm mahreçler (ses çıkış yerleri) bulunur.”³³ Daha sonra şunları belirtmektedir: “Arap dili, diğer dillerde bulunmayan veya bulunsa bile bir kural ile tanımlanamayan harfler açısından diğer dillerden ayrılır. Örneğin: “الضاد, الظاء, العين, القاف, الحاء, الطاء” harfleri ya diğer dillerde yoktur. Ya da bulunsa bile bir kural ile tanımlanamamaktadır.”³⁴

Muhammed Mübarek, Arapçanın bu yönüne önem vermiş ve bu durumu şöyle belirtmiştir: “Arapça harflerin özelliklerinde görünen ilk şey, dillerin imkân verdiği en geniş ses konumlarını kullanması ve harfleri farklı konumlara dağıtmasıdır. Şöyle ki; Arap harfleri bir yönüyle iki dudak arasında, diğer bir yönüyle de boğazın sonunda olmak üzere konumlanmıştır. “الفاء, الواو” gibi harfler dudaklarda “الهمزة, العين, الهاء, الواو” gibi harfler boğazın üst ve alt taraflarında, kalan harfler ise bu ikisi arasında dağılmıştır. Arapçanın dışındaki diğer dillerde harfler daha fazla olmasına rağmen daha az bir çıkış yerinde sıkışmıştır.”³⁵ Bu durumda ise seslerin telaffuzunda ve “mîzân-ı sarfî”³⁶ de bozukluk veya harflerin kötü dağılımından ötürü bir uyumsuzluk meydana gelmektedir.

Araplar bir kelimedeki harflerin tertibi, dağılımı ve bir araya getirilmesin-

³¹ Vâfi, *Fıkhul-Luğa*, s.164, 165.

³² Bergsträsser, *el-Tetavvuru'n-Nahvi li-Luğati'l-Arabi*, (ta'lik: Ramazan Abdut-tevvâb), 18.

³³ Mahmud Abbas el-Akkad, *el-Luğatu's-Şâira*, Mektebetü'l-Garîb, Kahire 1988, s.13.

³⁴ Akkad, *el-Luğatu's-Şâira*, s.13.

³⁵ Muhammed Mübarek, *Fıkhul-Luğa ve Hasâisi'l-Arabiyye*, 6. baskı, Dâru'l-Fıkr, Beyrut 1995, s.17.

³⁶ “Gerek fiil gerekse isim kalıplarında asıl ve ziyade harflerle bunların hareke ve sükûnları bir ölçüte göre belirlenir. Geçmişte yaşamış dilcilerden beri kullanılan ve “mîzân-ı sarfî” adı verilen bu ölçüt “feale”dir (فعل). Kökün ilk harfi fâ, ikinci harfi ayın, üçüncüsü “lâm”a tekabül eder. Kelime dört kök harfli ise mîzânın sonuna bir lâm (فعلل), beş kök harfli ise bir lâm daha (فعللل = سفرجل gibi) eklenir. Kelimede zâit harf veya harfler varsa mîzanda karşılıklı yerlerine konarak ölçüt belirlenmesi yapılır (تفعلا gibi). Mîzana “vezin” (binâ, şîga), ona uygun düşen kelime kalıbına da “mevzun” denilir. Kelimelerin köklerini belirlemede önem arzeden vezin bulma olgusu üzerinde kadim dilcilerden beri önemle durulmuş, “mesâilü't-temrin, el-mesâilü'l-avîsa, temsîl” adı verilen başlıklar altında birçoğu yapay olan güç bazı kelimelerin veznini çıkarma alıştırımları yapılmıştır.”

Kılıç, Hulusi, DİA, “sarf” XXXVI, 136.

de ses uyumuna ve ses ritmine riayet ederler. Örneğin الزاء harfi “الطاء, السين, القاف,” harfleriyle bir arada kullanılmaz. Aynı şekilde الحاء harfi de “الطاء, السين, القاف,” harfleriyle beraber kullanılmaz. الحاء ile الهاء beraber kullanılmadığı gibi, العين harfinden önce الهاء harfi kullanılmaz. الهاء den önce الخاء kullanılmaz. الزاء dan önce النون kullanılmaz. الشين ‘den önce اللام kullanılmaz.

Arapça sesler (harfler) 14 asırdan beri nesiller boyu değişmeden sabit kalmıştır. Bu sabitlik, hiçbir dünya dilinde bu kadar kesin ve açık bir şekilde görülmemiştir. Halk lehçelerinin söz ve harflerinde görülen bazı değişiklikler az ve sınırlıdır. Ayrıca bu değişiklikler bir Arap ülkesinde olmayıp, değişik Arap ülkelerine dağılmıştır.

Diğer dillerin aksine Arapçanın değişmemesi iki şeyle alakalıdır: Kur’an ve Araplardaki muhafazakârlık. Seslerin Arapçada beyân vazifesi ve anlatım değeri vardır. Örnek: الغين harfi gizlilik, kayboluş ve örtünmeyi ifade eder “غاب” örneklerinde olduğu gibi. الحاء harfi ise birleştirme ve toplamayı ifade eder. “جمع جمل. جم. جمر.” örneklerinde olduğu gibi.

Bu vazife sadece Arap dilinde vardır. Örneğin Latince harfler arasında böyle bir değişim söz konusu değildir. Öyle ki iki kelimenin bütün harfleri aynı olsa da manalarının aynı olduğuna dair hiçbir delil yoktur. Aşağıdaki Fransızca kelimelerin, harfleri ve sesleri çoğunlukla aynı olmasına rağmen, manaları aynı değildir. Ivre (sarhoş), oeuvre (eser, iz), livre (kitap), lèvres (dudak).

Bu özelliğin Arapçaya vermiş olduğu ilmi değer, beyanda kuvvet, işitmede açıklık, ifadede güzelliği ve cümle kurulumundaki uyumdur.

6. Aruz

İbn Fâris şöyle ifade etmektedir: “Şiirin ölçüsü olan ve kendisiyle şiirin doğrusunun yanlışından ayırt edildiği aruz ölçüsü, Arap diline aittir.”³⁷

Oryantalistlerden birçoğu aruz ilminin Arapçaya mahsus olduğuna dikkat çekmişlerdir. Büyük Fransız Oryantalist Louis Massignon (ö.1883) “Makâmu’s-Sekâfeti’l-Arabiyye bin-Nisbeti ile’l-Medîneti’l-Âlemiyye” başlıklı bir araştırmasında şöyle söylemektedir: “Dil ilimlerinde Sami dilleri aruz ilmine ancak Araplar döneminde ulaşmıştır.”³⁸

Akkad “el-Luğatuş-şâira” isimli kitabında Arap dilinin ritmik özelliği konusunda şunları söylemiştir –ki müellifin kitap ismi ve şerhinden de ortaya çıkan ve bu dilden kast ettiği şey- Arapça dili şiir tarzında, şiirin sa-

³⁷ İbn Fâris *es-Sâhibî*, s.77

³⁸ Vâfi, *Fıkhul-Luğa*, s.248. (naklen)

natsal ve ritmik kaidelerini kullanarak oluşturmuştur. Arap dili genel itibariyle sesleri ve vezinleri düzenli bir dildir. Şairlerin sözünden olmasa dahi Arapça ile oluşturulan hiçbir söz şiirden ayrı sayılamaz.

Arapçanın bu özelliği, harflerin tek başına oluşumundan, kelimeyi oluşturmasına, kelimelerden de kaide ve ibarelerin oluşmasına, ardından aruz ve vezinlerine, buradan da şiir ölçülerine kadar tüm aşamalarda görülmektedir.³⁹

SONUÇ

Arap dilinin en gelişmiş ve üstün dillerden biri olduğunu söylemek ilmi metoda aykırı olmaz. Nasıl ki hayatımızdaki birçok eşyada derecelendirme söz konusudur. İnsanlar ve diğer varlıklar gibi, nasıl ki insanlar yetenekleriyle birbirinden üstün oluyor, öylece diller de özellikleri yönüyle birbirine üstünlük sağlar.

³⁹ Akkad, *el-Luğatuş-Şâira*, s.11.